

ПРО ЗАБОРОНУ ВИКОРИСТАННЯ РОСІЙСЬКИХ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

Українським ученим турбуватися не варто

Суперечливість проблеми – законопроект групи депутатів Верховної Ради щодо «заборони використання джерел інформації держави-агресора в освітніх програмах, а також у науковій та науково-технічній діяльності України» – полягає в тому, що навіть люди, налаштовані вкрай негативно до Росії, бачать шкоду в пропозиції законопроекту для української науки в цілому. Все-таки, вважають вони, не дозволяти суто наукові аспекти, навіть створені хоч самим Карабасом-Барабасом, пахне мракобіссям. Нагадує щось на кшталт заборони у Советському Союзі генетики. Однак не варто поспішати з висновками. Можливо, у такій негативній оцінці цієї законодавчої ініціативи причайвсь зовсім не очікуваний підступ. Адже справа стосується Росії. Людям іноді важко собі уявити, наскільки плачевне становище східної української сусідки з відкриттями та дослідженнями у фундаментальних та прикладних науках.

Небагато навіть серед учених – йдеться про постсоветське російськомовне співтовариство – знають, що для будь-якої наукової статті чи монографії російського вченого чи колективу на будь-яку тему будь-якої з, наприклад, природничих наук, є англо-німецько-французькі варіанти статей. Причому варіанти вищого рівня. Крім того, величезна кількість російських базових джерел, що частотно цитуються, – по суті майстерно зроблений плагіат. Але щоб це знати, постсоветському вченому – узбецькому, казахському, українському... – треба досконало володіти англійською мовою. Не на рівні розмови в аеропорту чи навіть уміння зі словником подужати третину монографії американського фізика. Вторинність будь-якої інтелектуальної діяльності російських інтелектуалів взагалі, чи то мистецтво, література чи спорт у частині креативу, вже давно очевидна кожному об'єктивному спостерігачеві, зберігається і щодо науки.

Випробовувати когнітивний дисонанс від того, що в школі скасували обов'язкове вивчення Достоевського, але не відчувати дисонанс від незнання школярами та їхніми вчителями про існування письменника Джеймса Джойса це непослідовно. Випробовувати дисонанс від заборони використання російських наукових джерел, але не переживати у зв'язку з невикористанням десятків тисяч статей і монографій західних вчених ще більша непослідовність.

За духом зазначеного законопроекту, ініціатором якого вважається народний депутат Інна Совсун, має йтися не про заборону, а про заміну. Заміну умовного мракобісся і сектантства Достоевського на Джойса, а доступ до російських наукових джерел інформації на доступ до джерел західної передової наукової думки.

У багатосторінкових списках посилань на використання при дослідницькій роботі літературу в додатках до статей і монографій самих вчених з Російської академії наук іноземні видання наведені в більшості своїй для кількості, а проаналізовані і задіяні в такій праці впереваж російськомовні джерела, зважаючи на реально погане знання більшістю російських англійської, не кажучи вже про німецьку та інші мови.

Для країни, яка хоче розвивати науки та технології рівня 21 століття, треба орієнтуватися на західні дослідження. Власне західних вчених цікавлять лише одиниці наукових текстів, що виходять з Росії. З цими поодинокими текстами, якщо вони того варті, як, наприклад, три знамениті статті Перельмана, який доказав гіпотезу Пуанкаре, українські вчені так чи інакше ознайомляться в будь-якому разі. У списках літератури монографій дослідників зі Штатів та подібних країн прізвища працівників російських НДІ та лабораторій РАН зустрічаються мінімально. У цьому сенсі посилається практично нема на що. Переважна більшість вчених з Росії традиційно, як то кажуть, «варяться у власному соку» і не збираються з цього «компоту» вибиратися. Маючи при цьому доступ до всього пласта сучасної західної думки.

Нинішні російські вчені старшого та молодого покоління найчастіше користуються науковими моделями минулого – п'ятдесятирічної та більшої давності, досить згадати хоча б космонавтику або перечитати свіжий номер журналу «Механіка твердого тіла» РАН. Думка про те, що в Росії немає технологій, проте є високого рівня фундаментальна наука не відповідає дійсності. Усі молоді та не дуже молоді таланти намагаються за будь-якої можливості виїхати в Америку чи Європу, перші університети Росії навіть близько не наближаються до прийнятого рейтингу світових ВНЗ, нобелівських лауреатів у Росії за відкриття, зроблені не в радянські роки (а тих з росіян, кого нагородили за ще радянські досягнення в принципі всього два літні фізики), ніколи не було. І наукова світова спільнота, знаючи стан справ у своєму середовищі, чудово розуміє, що не передбачається.

У гуманітарних науках ще гірше. Психологія, філософія, соціологія, історія, виключаючи, можливо, окремі епізоди якоїсь скандинавістики, це майже дрімуча рутинна, до того ж замішана на політичному ангажементі. Російська філософія екзистенціалізму? Екзистенціалізм є Хайдеггер, Сартр. Філософські західні здобутки останніх десятиліть це Поппер, Лакатос. А в Росії якийсь «філософ» Дугін, фашист та син генерала ГРУ. Дугін-філософ послідовник і плумач основоположника російського фашизму Данилевського, який жив ще в 19 столітті. Основна наукова заслуга Дугіна, донедавна професора МДУ ім. Ломоносова, у тому, що він зумів здолати надскладні тексти Мартіна Гайдеггера. А російські постати минулого у філософії такі як Розанов чи Бердяєв скоріш слід розглядати лише як белетристів. Сучасної філософії в Росії за великим рахунком немає. Як немає ні педагогіки, ні психології, ні тим паче соціології.

Мотивація внесення до Ради вищезгаданого законопроекту зрозуміла. Як і зрозумілі заперечення частини наукової спільноти України проти. Проте для людей, знайомих з нинішнім станом справ у російській науці, провокаційність порушеного питання не є суттєвою. У науковому плані, втративши посилання на російські джерела, українські вчені втратять не більше, ніж, наприклад, від відсутності доступу до іранських або північнокорейських дже-

рел. Понад те, таке враження, що ніхто, навіть самі автори законопроекту, не розуміють, яку роль у прогресі української науки може відіграти в майбутньому цей закон. Втративши можливість повною мірою обернутися в орбіті російського наукового середовища – науки другого порядку, українські вчені хоч-не-хоч зануряться в середовище західного інтелекту, інтелекту «вищої ліги» науки та технологій. Навіть за советських часів крадіжки досягнення в природничих науках СРСР (про гуманітарну сферу епохи соціалізму можна не згадувати) були пов'язані і базувалися на західних ідеях (наприклад, у ракетобудуванні на відкриттях фон Брауна), вивезених з Німеччини як репарації після Другої світової війни (наукова документація та обладнання вивозилися на той час до СРСР з Німеччини вагонами), або у створенні ядерної бомби завдяки крадіжці американських секретних ноу-хау агентами МДБ. Навіть такі генії як академіки Келдиш, Зельдович чи Корольов за умов російської науково-дослідницької парадигми не могли стрибнути вище голови. І ракетобудування Брауна в Росії (СРСР), і курчатовський атомний проект – це не що інше, як знамените путінське «цап-царап», вічне російське «цап-царап». А хвалитися і чванитися, тим паче публічно, принципом «вкрадемо науку» є позамежне розумове, без перебільшення, убожество для лідера будь-якої країни, зокрема, для країни, яка декларувала претензії на світову першість у будь-чому. Некомпетентність лідера на рівні глави держави абсолютно характеризує цю державу, її відповідність громадським викликам та перспективи у всьому, у тому числі й у науці.

Боязнь втратити «перлину» в купі гною російських досліджень здається тим паче безпідставною на тлі проривних сьогоденішніх відкриттів Заходу, наприклад, у галузі термоядерного синтезу, зробленого американськими вченими цього року, або глобальних проектів НАСА з польотів людини на Марс.

На закінчення доречна ілюстрація того, як справді робиться сучасна російська наука. Це реальна і при тому типова історія, що сталася, як то кажуть, при свідках.

В одному з найкращих московських вузів, на найкращому його факультеті, який має глибокі, сторічні традиції наукової діяльності, у найкращому науковому підрозділі факультету працює молодий доктор наук, надія передової кафедри – Микола Миколайович С.

Микола Миколайович збирається їхати на міжнародну наукову конференцію, він вигадав дуже перспективну теорію, поставив у зв'язку математичне завдання, обґрунтував теорію феноменологічно, і тепер його аспірантка сидить за комп'ютером, будуючи для вже написаної шефом доповіді підтверджуючі незаперечні графіки. ММ стоїть поряд, дає вказівки, як змінювати параметри, аспірантка виводить на екран графіки. Після точки

біфуркації, згідно з теорією, крива на графіку повинна плавно опускатися вниз. Але крива чомусь не туди. Один, два, три варіанти перевірено. Не йде донизу. Ще змінюються параметри. Не йде. ММ час йти, інакше не встигне на літак. Він бере фломастер і прямо на екрані монітора креслить лінію вниз від точки біфуркації. «Про, – каже аспірантці ММ, – введи вручну цифри по кривій, як я намалював. І роздрукуй. А модель прорахуємо, коли повернуся з Риму. Головне виступити». ММ рожевошокий, завжди задоволений собою чоловік. Незабаром його оберуть до Російської академії наук. Він ще завкафедрою стане. До речі, ММ є членом партії комуністів і переконаним імперцем, який підтримує так звану спеціальну військову операцію Росії в Україні.

Слід додати, що агресію в Україні практично повністю схвалюють не лише представники природничих факультетів цього вишу, а й професори та доценти гуманітарних відділень університету. Студенти, які не підтримують нинішню війну – таких, що дуже рідко зустрічаються тут, можна знайти виключно серед етнічно неросійських – перебувають у стані постійного стресу через те, що часто заняття у групах та на лекціях не обходяться без емоційних висловлювань викладачів про те, що «українців усіх треба вбивати». Це буквальні слова.

Чи приймати пропозиції Інни Совсун, чи не ухвалювати вирішувати депутатам. У плані науки позитивне рішення ніяк не зашкодить, скоріше навпаки. У політичному сенсі питання стоїть ширше: Україні треба розривати ментальну залежність від колишньої імперії в усьому, у тому числі в науці. Наслідки такої залежності українці починають на черговому витку історії. Здається, настав час зупинити ці криваві цикли.

Сергій КРИМСЬКИЙ
«Главком»

Переклад з російської

